

SPOLEČENSKÁ ODPOVĚDNOST UČITELŮ NA ČESKÝCH ŠKOLÁCH V CHORVATSKU V KONTEXTU ZACHOVÁNÍ MENŠINOVÉ IDENTITY

SOCIAL RESPONSIBILITY OF TEACHERS IN CZECH SCHOOLS IN CROATIA IN THE CONTEXT OF PRESERVING MINORITY IDENTITY

Jana Kočí

Ústav pedagogických a psychologických věd, Fakulta veřejných politik, Slezská univerzita v Opavě

Abstrakt

Příspěvek se zaměřuje na české menšinové školy v Chorvatsku a krajanské učitele. Cílem je zhodnotit jejich společenskou odpovědnost v integračním procesu a jejich podíl na kulturním životě celé menšiny. Prostřednictvím hloubkových rozhovorů s krajanskými učiteli je analyzována péče o českou národní identitu v současném českém školství v Chorvatsku, a to primárně skrze tři analytické kategorie, jež lze označit za národní symboly podporující zachování identity a které jsou přítomny v samotné podstatě českého menšinového vzdělávání. Jsou jimi český jazyk, spolkový a kulturní život a historické vědomí.

Klíčová slova: *krajané, česká menšina, Chorvatsko, menšinové školství*

Abstract

The paper focuses on Czech minority schools in Croatia and Czech teachers. The aim is to evaluate their social responsibility in the integration process and their contribution to the cultural life of the entire minority. Through in-depth interviews with the compatriot teachers, the care for Czech national identity in contemporary Czech education in Croatia is analysed, primarily through three analytical categories that can be identified as national symbols supporting the preservation of identity and that are present in the very essence of Czech minority education. These are the Czech language, social and cultural life and historical consciousness.

Keywords: *compatriots, Czech minority, Croatia, minority education*

1 ÚVOD

Češi po generace žijí v koexistenci s jinými národy nejen jako majoritní část naší společnosti, ale také jako minorita. Podstatný vliv na udržení české národní identity za hranicemi českého státu má existence českých škol a výuka v českém jazyce. Krajanská komunita v Chorvatsku, ač dnes pouze osmitisícová, disponuje vlastním školstvím již více než sto let. To samo o sobě k získání dětí pro identifikaci s českou identitou nestačí. Zásadní je aktivní úsilí krajanských učitelů v nevýukových aktivitách a úzká propojenost s kulturními aktivitami českých besed, tj. jejich společenská odpovědnost.

2 TEORIE

Česká menšina v Chorvatsku je označována za jednu z nejlépe organizovaných krajanských komunit na světě. Tento přívlastek si krajané v Chorvatsku vysloužili tím, že si zde vybudovali hustou síť menšinových institucí, které od konce 19. století přispívají k jejich rezistenci vůči asimilaci (Barteček et al., 2017; Kokaisl et al., 2012; Vaculík, 2009). První školy v Chorvatsku s výukou v českém jazyce nebo českého jazyka byly z krajanské iniciativy zakládány na počátku dvacátých let 20. století a další rozvoj zažily především po roce 1945 (Preissová Krejčí et al., 2020; Matušek, 1993; Kolouch, 1993; Janotová, 2009; Daněk, 1997). V současnosti se Češi v Chorvatsku mohou vzdělávat podle tří modelů národnostního vzdělávání, buď plně česky (pouze v Daruvaru a v Končenicích), dále bilingvně, kdy je český jazyk využit v humanitních předmětech, nebo se učí česky pouze ve volitelném předmětu.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Rozhovory s krajanskými učiteli byly zaznamenávány postupně, s některými narátory i opakovaně v letech 2018–2024 v souladu s kvalitativní metodologií. Základní technikou sběru informací byl hloubkový rozhovor. Bylo usilováno o co nejvolnější charakter rozhovoru, totiž kladení otevřených otázek (v rámci tzv. tematického návodu). Narátoři byli pro náš výzkum získáváni záměrným výběrem a pomocí metody sněhové koule. Výzkumný vzorek tvořilo 20 krajanů všech věkových kategorií a bez ohledu na jejich sociální status. Jedinou

podmínkou bylo, že vyučovali, nebo aktuálně vyučují na českých základních školách v Chorvatsku. Záznamy rozhovorů byly převedeny do textové podoby, která byla za využití kvalitativních metod výzkumu analyzována pomocí otevřeného kódování a tvorby kategorií, na základě nichž byla získaná data interpretována.

4 VÝSLEDKY/OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Práce menšinového učitele nespočívá pouze ve výuce českého jazyka (příp. v českém jazyce), ale také ve výchově budoucích generací krajanů, kteří se budou chtít zapojovat do menšinového života. Stejně jako v počátcích českého školství, kdy učitel svým příkladem podněcoval zájem o český jazyk a aktivně organizoval kulturní akce, vyvíjejí i dnes krajanští učitelé kulturně-uměleckou aktivitu ve prospěch české menšiny. Převažuje jejich zapojení do hudebních (tanečních, pěveckých a dechových) spolků. Propojení aktivit školy a kulturního života menšiny je v obecné rovině chápáno jako nezbytnost. V souvislosti s tím jsou užívány také pojmy jako pocit zodpovědnosti či povinnosti, který je však natolik zvnitřněn, že je považován za něco automatického. Důležitým aspektem, který ovlivňuje nejmladší generace na jejich cestě k české identitě, jsou pak především pozitivní emoce, jež žáci při menšinových akcích prožívají a jejichž prostřednictvím se rozvíjí citová stránka identity.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Český jazyk je považován za hlavní znak národní identity (Šatava, 2009). Prezentovaný výzkum však ukazuje, že se nejedná o nutný předpoklad pro identifikaci s českým národem. Spolkový a kulturní život, stejně jako historické vědomí českého původu, je proto nutné stavět z hlediska národní identifikace na stejnou úroveň důležitosti. Napříč všemi třemi aspekty se pak projevuje zejména důraz na pozitivní emocionální pouto, coby základní prvek národní identity, který se krajanští učitelé svým působením snaží přenést na budoucí generace. V narativech krajanů je přítomen vnitřní pocit zodpovědnosti, či dokonce povinnosti se na zachování české národní identity (jazyka, kultury i historického vědomí) spolupodílet, což přímo koresponduje s aktivním přístupem předešlých generací krajanů, který je přítomen v současné kolektivní paměti a nadále posilován a udržován.

6 LITERATURA

- Barteček, I., et al. (2017). *Po českých stopách na Daruvarsku*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Daněk, A. (ed.). (1997). *75 let České základní školy J. A. Komenského v Daruvaru, 70 let České mateřské školy Ferda mravenec v Daruvaru*. Jednota.
- Janotová, L. (ed.). (2009). *Česká základní škola Jana Amose Komenského 1997– 2007: deset let činnosti slovem i obrazem*. Jednota.
- Kokaisl, P., et al. (2012). *Češi v Chorvatsku*. Nostalgie.
- Kolouch, O. (1993). České školství v Chorvatsku po II. světové válce. Přehled kulturních, literárních a školních otázek, 1993(XIV), 87–97.
- Matušek, J. (1993). České školy v Chorvatsku (1922–1941). *Přehled kulturních, literárních a školních otázek*, 1993(XIV), 65–86.
- Preissová Krejčí, A., et. al. (2020). *Češství v nás: České školství a jeho vliv na zachování české národní identity v Chorvatsku*. Nadace Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových.
- Šatava, L. (2009). *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Sociologické nakladatelství.
- Vaculík, J. (2009). *České menšiny v Evropě a ve světě*. Libri.